

Informasjon i denne landprofilen er hentet fra organisasjoner som Verdens Helseorganisasjon (WHO), FN (UN), European Observatory for Health Systems and Policy og fra Ukrainske myndighetssider. Formålet er å gi kollegaer en basiskunnskap om Ukraina, helsesystemet og sykdomsbyrden i befolkningen.

Skrevet av Charlott Nordstrøm og Lema Hussaini, Folkehelseinstituttet

Om Ukraina

Republikken Ukraina er Europas nest største land og er nesten dobbelt så stort som Norge i areal (SNL, 2022). Ukraina ble selvstendig i 1991, etter å ha vært unionsrepublikk i Sovjetunionen siden 1922.

Befolkning

Ukrainere utgjør ca 77,8% av befolkningen. I en populasjonsundersøkelse fra 2001 fant de at 130 ulike nasjonaliteter og etniske grupper oppholder seg i Ukraina (SSC of Ukraine, 2001a). Innvandrerbefolkningen utgjør 11,4% av totalbefolkningen (UNdata, 2021). Se Vedlegg 1 for alderssammensetting i befolkningen fordelt på kjønn.

Den ukrainske befolkningsstrukturen preges av lave fødetall og en aldrende befolkning. Fertilitetsraten har vært stabil på 1,4 de siste 10 årene. Befolkningsveksten har ligget stabil på rundt -0,5% de siste 10 årene (UNdata, 2021).

I 2017 levde 2,4% av befolkningen under den nasjonale fattigdomsgrensa. Det er en betydelig nedgang fra 83,3% i 2002 (UNstats, 2021). Barnefamilier, spesielt kvinner og barn, er mer utsatt for fattigdom enn familier uten barn (Unicef, 2020; SDG Ukraine, 2020). Se tabell 1 for flere nøkkeltall om Ukraina.

Språk

Ukrainsk er det offisielle språket i Ukraina. 67,5% er registrert med Ukrainsk som morsmål, mens 29,6% er registrert med Russisk som morsmål (SSC of Ukraine, 2001b). Ukrainsk er i samme språkfamilie som Russisk og bruker det kyrilliske alfabet. Vi har ikke funnet pålitelige kilder på hvor stor andel av Ukrainas befolkning som snakker godt engelsk, men ifølge English Proficiency Index er Ukraina blant de landene i Europa med dårligst score (EF, 2021).

Tabell 1: Noen nøkkeltall

INDIKATOR	ANDEL/ALDER/PROSENT
Innbyggertall*	41 588 354
Befolkningsutviklingsrate	-0,5
Fertilitetsrate	1,4
Spedbarnsdødelighet	7,2 per 1000
Forventet levealder	66,8 år (menn), 76,6 år (kvinner)
Befolkning i urbane strøk	69,5%
Bruttonasjonalprodukt	153 781 mill USD (3495,5 USD per innbygger)
Helseutgifter	7,7% av BNP
Antall registrert i videregående opplæring	89(menn) og 96,6(kvinner) per 100 (eneste tall i tabellen fra 2015)
Sysselsetting Industri	61%
Sysselsetting Tjenester	25%
Sysselsetting Landbruk	14%
Arbeidsledighet	8,9%
KILDER: UNDATA COUNTRY PROFILE UKRAINE 2021; *UKR STATISTICS BUREAU 2021	

Om den humanitære situasjonen

Ukraina erklærte unntakstilstand 24. februar 2022 som følge av invasjon fra Russland (Reuters, 2022). Menn i stridsdyktig alder er bedt om å melde seg til militæret og blir stoppet ved grenseovergangene. FN estimerer (1.mars 2022) at 12 millioner mennesker i Ukraina vil ha behov for humanitærhjelp og beskyttelse (UNHCR, 2022b) i de neste månedene som følge av konflikten. Antallet fordrevne endrer seg raskt og det vil være avvik mellom de som faktisk oppholder seg i ulike land og de som er registrert. Over 3 millioner mennesker er per 21. mars anslått å ha flyktet over grensen fra Ukraina (UNHCR, 2022a).

FNs høykommissær for flyktninger Filippo Grandi omtaler situasjonen som så alvorlig at den kan bli den største flyktningkrisen i vårt århundre. Mange har flyktet til nabolandene, inkludert Russland, mens en del har beveget seg videre i Europa. Det er kommet meldinger om diskriminering ved grensen der personer som ikke er etniske ukrainere opplever å havne bakerst i køen eller blir avvist (Bistandsaktuelt, 2022).

WHO overvåker kontinuerlig angrep på helsepersonell og helseinfrastruktur, og har så langt (per 21.mars) registrert 52 angrep i Ukraina (WHO, 2022c). Helsekomiteen i det Ukrainske Parlamentet har bedt Røde Kors om å sikre «grønne korridorer» for å evakuere pasienter med akutt behov for medisinsk hjelp og å bistå med medisinsk materiell og humanitær hjelp sammen med WHO (Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2022). Det er partene i konflikten som må sikre at sivile trygt kan evakueres, og at sivile mål og helsearbeidere ikke angripes (ICRC, 2022). Den internasjonale Røde Kors Komiteen (ICRC) og WHO rapporterer om store problemer med infrastruktur, som vann- og energiforsyning i tillegg til medisinmangel og helsetjenester på randen av kollaps (ICRC, 2021; WHO, i.d.).

Helsesystem

Det ukrainske helsesystemet er offentlig finansiert, slik det også er i Norge (WHO, 2021a). Helseutgiftene utgjør en lavere andel av landets BNP (3,7% i 2018) sammenliknet med gjennomsnittet i WHOs europeiske region (4,9%) og gjennomsnittet i EU (5,9%) (Eriksen et al., 2021; WHO, 2021b).

Store regionale forskjeller i offentlige utgifter til helsetjenestene har ført til ulik tilgang til helsetjenester for befolkningen. Sårbare grupper med lav inntekt har vært særlig utsatt for store helseutgifter på grunn av høye egenbetalinger (Eriksen et al., 2021).

De siste årene har Ukraina innført flere helsereformer og etablert en Nasjonal helsetjeneste (National Health Service of Ukraine) for å forbedre finansierings- og betalingsordninger for befolkningen. De nye reformene har blant annet hatt som formål å bedre helsen i befolkningen og sikre bedre tilgang til helsetjenester.

Sykdomsbyrde

Ikke-smittsomme sykdommer

I 2017 forårsaket ikke-smittsomme sykdommer 91% av premature (for tidlig) dødsfall (<70 år) i Ukraina. Av disse var 84% av dødsfallene forårsaket av hjerte- og karsykdommer (ca. 67% av dødsfallene), kreft (ca. 14%), diabetes, kronisk obstruktiv lungesykdom eller psykiske lidelser (WHO, 2020a). Ikke-smittsomme sykdommer er en ledende årsak til prematur død blant de mellom 30-69 år (Eriksen et al., 2021).

Befolkningen i Ukraina har også mye lavere forventet levealder enn resten av Europa (kvinner: 76,6 år, menn: 66,8 år - se tabell med nøkkeltall), og nesten dobbelt så høy dødelighet blant menn sammenliknet med kvinner (Eriksen et al., 2021).

Levevaner

Den ukrainske befolkningen, særlig menn, er utsatt for risikofaktorer som kan føre til dårlig helse og død. Levevaner som dårlig kosthold, høyt forbruk av alkohol og tobakk, og mangel på regelmessig fysisk aktivitet bidrar til å øke risikofaktorer blant befolkningen (Eriksen et al., 2021).

Psykisk helse

Psykisk helse er en stor utfordring i Ukraina. I en spørreundersøkelse fra 2019 rapporterte en av åtte at de hadde symptomer på depresjon, hvorav andelen kvinner (16,2%) var omtrent dobbelt så høy som andelen menn (8,7%). Andelen personer med (diagnostisert) depresjon var også høyere i urbane områder (Eriksen et al., 2021). Ukraina har en av de høyeste selvmordsratene i verden (18,5 per 100 000) og den høyeste mannlige selvmordsraten (57 døde per 100 000 i 2019) i WHOs europeiske region (WHO, 2020a; IHME, 2019; Eriksen et al., 2021).

Mødre- og spedbarnsdødelighet

Det har vært en nedadgående trend i mødre- og spedbarnsdødelighet til tross for høye dødstall. I 2017 var mødredødeligheten i Ukraina beregnet til 19 dødsfall per 100 000 levendefødte (tilknyttet graviditetskomplikasjoner) sammenliknet med i gjennomsnitt 13 dødsfall per 100 000 i WHOs europeiske region, og tre ganger høyere enn gjennomsnittet i EU (6,1 dødsfall per 100 000) (Marushkho & Dudina, 2020; Eriksen et al., 2021).

Smittsomme sykdommer

Sykdomsbyrden i den ukrainske befolkningen er også sterkt preget av smittsomme sykdommer. Flere sykdommer utgjør en betydelig sykdomsbyrde, blant annet tuberkulose (TB) - hvorav en tredjedel av tilfellene har multiresistent tuberkulose (MDR-TB) - og viral hepatitt. Blant de 53 landene som tilhører WHOs europeiske region har Ukraina den fjerde høyeste TB insidensen (i 2018). Viral hepatitt er en betydelig dødsårsak i Ukraina (Eriksen et al., 2021). I 2017 var det mer enn 20 000 pasienter med hepatitt B og mer enn 52 000 pasienter med hepatitt C, ifølge det Ukrainske helsedepartementet. Det kan imidlertid være store mørketall for prevalensen, ettersom det kan ta flere år å utvikle symptomer (Ministry of Health of Ukraine, 2018).

I 2019 rapporterte Ukraina over 57 000 tilfeller av meslinger. Det utgjør over halvparten av antall rapporterte tilfeller i WHOs europeiske region (WHO, 2020b).

Utbrudd av vaksinederivert polio ble oppdaget i oktober 2021 (WHO, 2022a). Til tross for økt satsing på vaksinering av barn var kun 84% av ettåringene fullvaksinert i 2020. Myndighetene planla en større vaksinekampanje som skulle starte 1. februar 2022. Vi vet ikke hvor langt de har kommet.

Landet står også ovenfor en HIV-epidemi. Det er anslått at mellom 210 000 og 330 000 personer har HIV i Ukraina, mens 180 000 personer er diagnostisert og vet de lever med HIV (UNAIDS, 2020). Av de som er

diagnostisert mottar ca. 57% av den voksne befolkningen og ca. 92% av barn under 15 år antiretroviral behandling.

Covid-19

Covid-19 pandemien har rammet den ukrainske befolkningen hardt og befolkningen har stått ovenfor høye smitte- og dødstall. Per 2. mars 2022 er det rapportert 4 849 022 påviste tilfeller (11 088 per 100 000) til WHO, med 65 187 tilfeller de siste 7 dagene. Det er rapportert 106 239 dødsfall totalt. Vaksinasjonsdekning mot covid-19 er på 34,4 % for grunnvaksinering, og 35,9 % har fått minst én vaksinedose, per 20. februar 2022.

Ukraina deltar i EUs E-Health Trust Network (bestående av 60 land fra Europa og andre kontinenter), der medlemmene godkjenner digitale koronasertifikat (Ministry of Health of Ukraine, 2022).

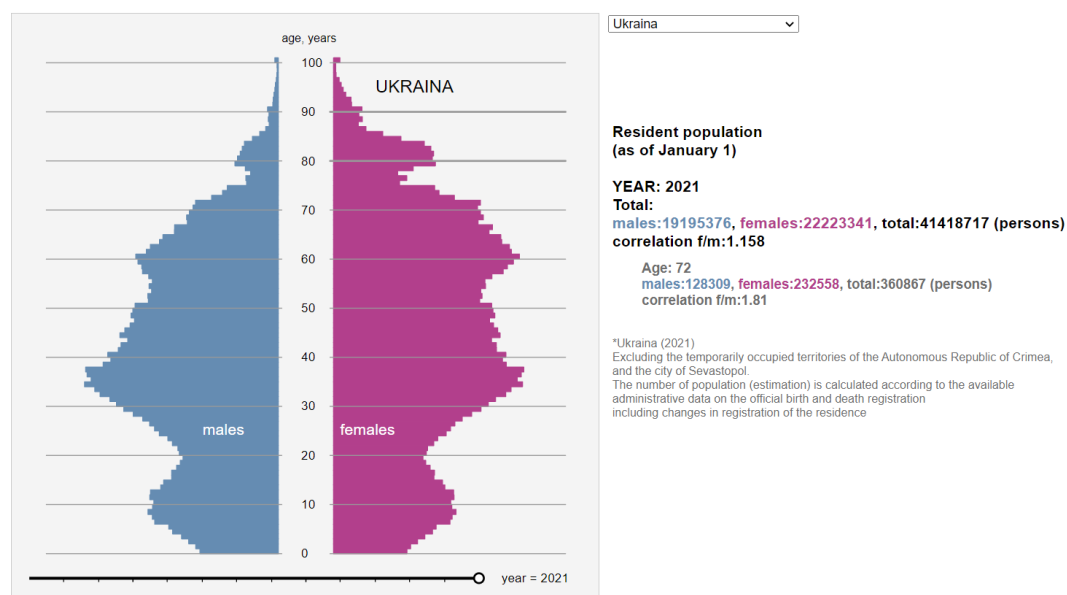
Ukraina har hatt store utfordringer med å sikre tilstrekkelig personlig verneutstyr tidlig i pandemien. Verdensbanken og WHO har hatt en sentral rolle i å gi bistand til landet (World Bank, 2021). Under pandemien har WHO støttet over 600 helsefasiliteter med materiell, opplæring og finansiering (WHO, 2022b). WHO advarer allerede om kritisk mangel på viktige materiell til helsetjenesten.

Vaksinasjon

Ukrainske helsemyndigheter arbeider for å øke den generelle vaksinasjonsdekningen blant barn og den voksne befolkningen (Holt E., 2021; Eriksen et al., 2021; Ukraine Ministry of Health, 2022), men tallene for vaksinasjonsdekning er usikre (WHO, 2019). Det er en stor andel av befolkningen som takker nei til tilbud om vaksine (Holt E., 2021).

Vedlegg 1

Gender-age pyramid of the population (1989-2021)

Figur hentet fra SSC UKRAINE (2021).

Referanser

- Bistandsaktuelt (2022). [Afrikanske land bekymret over påstått rasisme ved Ukrainas grenser](#). Bistandsaktuelt nettside. Lest 03.03.2022.
- Eriksen, A., Shuftan, N., & Litvinova, Y. (2021). [Health Systems in action: Ukraine](#). European Observatory on Health Systems and Policies. Lest 01.03.2022
- EF (2021). [EF English Proficiency Index, A Ranking of 112 Countries and Regions by English Skills](#). EF nettside, 2021. Lastet ned 03.03.2022.
- Encyclopædia Britannica (2022). [East Slavic languages](#). Encyclopædia Britannica, Inc. Lest 02.03.2022.
- Folkehelseinstituttet (2020). [Land med høy og særlig høy forekomst av tuberkulose](#). FHI nettside, 2020
- Goroshko A, Shapoval N, Lai T (2018). [Can people afford to pay for health care? New evidence on financial protection in Ukraine](#). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Holt, E. (2021). [COVID-19 vaccination in Ukraine](#). The Lancet Infectious Diseases, 21(4), 462.
- ICRC (2022a). [International Red Cross and Red Crescent Movement appeals for 250 million Swiss francs to assist people affected by Ukraine conflict](#). ICRC nettside, 2022.
- ICRC (2022b). [Ukraine: Safe passage for civilians from Mariupol halted for a second day; ICRC calls on parties to agree to specific terms](#). ICRC nettside, 2022.
- IHME (2019). [GBD Compare | IHME Viz Hub](#). The Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME), 2019.
- Lekhan VN, Rudyi VM, Shevchenko MV, Nitzan Kaluski D, Richardson E. (2015). [Ukraine: Health system review](#). *Health Systems in Transition*, 2015; 17(2): 1–153.
- Marushko R, Dudina O (2020). [Modern aspects of perinatal mortality in Ukraine](#). Ukrainian Journal of Perinatology and Pediatrics, 2(82):76–85.
- Ministry of Foreign Affairs Ukraine (2022). <https://war.ukraine.ua/>. MFA Ukraine nettside, 2022.
- Ministry of Health of Ukraine (2018). [Ministry of Health of Ukraine launches a series of public consultations on Draft Strategy for Prevention, Diagnosis and Treatment of Viral Hepatitis B and C to reach elimination by 2030](#). Ministry of Health of Ukraine nettside, 2018.
- Ministry of Health of Ukraine (2022). [Ukrainian COVID-certificates were recognized by six other countries of the world](#). Ministry of Health of Ukraine nettside, 2022.
- Reuters (2022). [Ukraine's Parliament approves state of emergency](#). Reuters nettside, 2021.
- SDG Ukraine (2020). [Voluntary National Review 2020](#). Sustainable Development Goals Knowledge Platform nettside, 2020.
- State Statistics Committee of Ukraine (2001a). [About number and composition population of UKRAINE](#). SSC Ukraine nettside, 2001.
- State Statistics Committee of Ukraine (2001b). [All-Ukrainian population census'2001 data](#). SSC Ukraine nettside, 2001.
- State Statistics Committee of Ukraine (2021). [Gender-age pyramid of the population\(1989-2021\)](#). SSC Ukraine nettside, 2001.

- Store Norske Leksikon (SNL) (2022). [Ukraina](#). SNL nettside, 2022.
- UKR UNAIDS (2020). [Country factsheets Ukraine](#). UNAIDS nettside, 2020.
- UNdata (2021a). [Country Profile Ukraine](#). UNdata, 2021.
- UNHCR (2022a). [Ukraine emergency](#). UNHCR nettside, 2022.
- UNHCR (2022b). [UN seeks US\\$1.7 billion as humanitarian needs soar in Ukraine and neighbouring countries](#). UNHCR nettside, 2022.
- UNstats (2021). [SDG country profile Ukraine](#). Global Sustainable Development Goal Indicator Database nettside, 2021.
- World Bank (2021). [Strengthening the Ukrainian Health Sector's COVID-19 Response](#). World Bank nettside, 2021.
- World Health Organization (2019). [Ukraine: WHO and UNICEF estimates of immunization coverage: 2019 revision](#). WHO, 2019.
- World Health Organization (2020a). [Tackling noncommunicable diseases in Ukraine 2015-2019](#). WHO nettside, 2020.
- World Health Organization (2020b). [Strengthening response to measles outbreak in Ukraine](#). WHO nettside, 2020.
- World Health Organization. (2021a). [Aligning health and decentralization reform in Ukraine](#) (No. WHO/EURO: 2021-2593-42349-58635). World Health Organization. Regional Office for Europe.
- World Health Organization (2021b). [Global Health Expenditure Database](#) [online database]. Geneva: World Health Organization. WHO nettside, sist oppdatert 04.03.2022.
- World Health Organization. (2022a). [Catch-up polio immunization campaign to begin in Ukraine](#). WHO nettside, 2022.
- World Health Organization. (2022b). [Dangerously low medical oxygen supplies in Ukraine due to crisis, warn WHO Director-General and WHO Regional Director for Europe](#). WHO nettside, 2022.
- World Health Organization, (2022c). [Surveillance System For Attacks On Health Care \(SSA\)](#). WHO nettside, 2022.
- World Health Organization. (2022d). [WHO Health Emergency Dashboard Ukraine \(Covid-19\)](#). WHO nettside, 2022.
- World Health Organization (i.d.). ["We don't have enough medicines to treat our patients"](#). WHO nettside, lastet ned 17.03.2022.